

DEZVOLTAREA GÂNDIRII LATERALE LA COPIII PREȘCOLARI

Prof. înv. preșcolar Logigan Daniela

Școala Gimnazială Mitocu Dragomirnei, Suceava

„Educatorea joacă oarecum rolul cristalului care polarizează lumina difuză și o transformă în raze, ce se răspândesc ca într-un splendid curcubeu”.

S. Herbinier – Lebert

Psihologii formulează observații convergente către ideea că dezvoltarea creativității presupune stimularea la copii a curajului de a emite ipoteze, chiar hazardate (evident nu absurde), capacitatea de a aprecia în ce măsură este plauzibilă o anumită ipoteză, de a elabora o strategie de lucru și nu de a aștepta de-a gata o soluție. A dezvolta capacitățile creative ale gândirii înseamnă a cultiva flexibilitatea, abilitatea de a gândi lateral, originalitatea, fluiditatea expunerii ideilor, capacitatea de a stabili asemănări și deosebiri, disponibilitățile de elaborare, organizare, reordonare.

În privința tipurilor de învățare, care să dinamizeze strategiile didactice aplicate în activitățile din grădiniță, se poate opta pentru îmbinarea următoarelor tipuri de învățare: învățare prin joc, învățare creativă, învățare prin cooperare, învățare prin descoperire și învățare problematizată. Este necesară dezvoltarea laturii ludice a personalității pentru a putea privi soluțiile cu fantezie și inventivitate. În cele ce urmează vom exemplifica modalitățile de stimulare a gândirii laterale prin activitățile instructiv-educative din grădiniță:

Ceea ce reprezintă mobilul în actul de creație este introducerea în organism a stării de liniște. Modalitatea care poate fi aplicată cu succes pentru a se ajunge la această stare de confort și liniște interioară o reprezintă sugestia. Exemplu: „Copii, închideți ochii! Toți copiii se odihnesc! Sunteți foarte relaxați! Stresul vă părăsește. Vă simțiți din ce în ce mai relaxați. Nu-i așa că simțiți cum liniștea vă inundă trupul? Acum puteți deschide ochii și să începeți munca!”. Această metodă poate constitui momentul introductiv, exercițiul de dinaintea etapei de creație, de găsire a soluțiilor pentru rezolvarea unei probleme.

A. Stimularea gândirii laterale a copiilor prin intermediul jocurilor de rol

Jocurile de rol se împart în jocuri de creație cu subiecte din viața cotidiană și jocuri de creație cu subiecte din basme și povești și reprezintă un mijloc de realizare eficient pentru dezvoltarea limbajului copiilor, a gândirii logice, laterale, critice, a abilităților socio-emoționale. În funcție de tematica jocului și de ceea ce este mai important a se viza în jocul

respectiv, educatoarea, prin decorul, costumațiile și materialele puse la dispoziție copiilor, poate stimula gândirea laterală a copiilor prin prezentarea unei probleme căreia copiii trebuie să găsească soluții multiple de rezolvare.

O metodă care poate fi aplicată cu succes în cadrul jocurilor de rol este **metoda pălăriilor gânditoare**. Această metodă reprezintă atât o tehnică de învățare și comunicare, cât și o modalitate de stimulare a creativității. Tehnica „Six Thinking Hats” a fost introdusă de Edward de Bono, părintele conceptului de gândire laterală, unul dintre marile personalități ale lumii. Această metodă se bazează pe interpretarea de roluri în funcție de pălăriuța aleasă. Culoarea pălăriuței este cea care definește rolul. Pălăriile sunt descrieri ale comportamentelor, și nu ale oamenilor. Pălăriile pot fi puse în perechi: verde cu albastră, albă cu roșie și neagră cu galbenă. Copiii pot purta pe rând mai multe pălării, încercând și alte puncte de vedere, alte tipuri de abordare a problemei. („Hai să încercăm și pălăria verde!”). Copiii vor găsi soluții, se vor consulta, vor interpreta roluri fie pe rând, fie fiind reprezentați de un lider. Prin intermediul acestei metode copiii învață să-și exteriorizeze trăirile afective, să comunice ceea ce simt fără a avea rețineri, să ia decizii și să evite greșelile.

B. Stimularea gândirii laterale a copiilor în cadrul activităților specifice centrului de interes Bibliotecă – ALAI și DLC, DOS

Interesul pentru creația metaforică din limbajul copiilor reprezintă o preocupare permanentă a cadrelor didactice în cadrul lecțiilor ce vizează stimularea creativității, întrucât limbajul și vocabularul copiilor sunt pline cu metafore. În cadrul experienței lor lingvistice, copiii întâlnesc atât cuvinte care redau exact ideea care trebuie exprimată (sensul propriu), dar și cuvinte al căror sens este altul decât cel obișnuit (sensul figurat).

Având ca suport o planșă colorată în roșu, copiii sunt întrebați ce le sugerează această culoare. La început planșa le sugerează doar o culoare caldă – roșu. Apoi, încet, încet, copiii vor reuși să se detașeze de situația concretizată într-o planșă colorată în roșu și cu ajutorul imaginației, vor reuși să vadă în această culoare ideea de *foc, flăcări, iad, apus de soare, răsărit de soare, inimă însângerată, sfârșit de lume, căldură imensă, secetă, ardere*. Folosind o planșă colorată în albastru, din nou, copiii sunt întrebați ce le sugerează această culoare. Ideea de albastru îi va duce pe copii la ideea de *cer, limpezimea lacurilor, lacrimi de înger, tristețe, răceală, plutire*. Copiii învață în felul acesta că pot să vadă dincolo de concretul lucrurilor.

Exersând la fiecare început de oră această strategie, copiii vor înțelege că fiecare poate să vadă în culoarea respectivă, fără teamă, ceea ce simte, ceea ce crede, educatoarea neputând să-1 contrazică și, astfel, să-i blocheze descătușarea imaginației. Această tehnică are rolul de a stimula imaginația, gândirea laterală a copiilor, capacitatea acestora de a găsi multiple soluții

de rezolvare a unei probleme fără teama de a fi contraziși, criticați, judecați. Educatoarea trebuie să manifeste toleranță față de sugestiile copiilor și să le accepte ideile ca fiind rodul imaginației lor. Copiii trebuie încurajați și apreciați pozitiv, tocmai pentru a nu le bloca imaginația. Gândirea laterală nu utilizează negații, așa cum este în cazul gândirii verticale.

Pentru dezvoltarea creativității verbale, a gândirii laterale (gândirii divergente) a copiilor, se pot realiza povestiri cu început dat sau cu final dat, povestiri pe bază de imagini, povestiri în care educatoarea să prezinte doar personajele sau doar 5 – 8 cuvinte care să apară în povestea creată. Se pot crea povestiri prin modificarea finalului uneia deja cunoscute de către copii. Folosindu-se metode de stimulare a creativității educatoarea poate crea cu copiii povestioare prin metoda predicțiilor, ei elaborând idei, predicții cu privire la ceea ce se poate întâmpla într-o poveste.

În cadrul activităților DLC și DOS am folosit *metoda predicțiilor*, copiii imaginându-și continuarea fragmentului spus de educatoare și elaborând predicții. Este o metodă care contribuie la stimularea imaginației creatoare a copiilor, la dezvoltarea fluenței, spontaneității și originalității verbale, prin care s-ar putea crea alte povești de către copii. Este indicată repetarea predicțiilor elaborate de ei, pentru a le deschide noi orizonturi în crearea de povești. Se pot realiza diverse tipuri de exerciții creative, crearea unor poezioare scurte, ghicitori, *cvintete*. Se pot realiza exerciții de formulare de întrebări, prin intermediul *metodei explozia stelară*.

Utilizând cea mai cunoscută și eficientă metodă de stimulare a creativității, *brainstormingul*, educatoarea poate derula diverse exerciții creative, care să vizeze în mod special fluiditatea verbală, flexibilitatea și originalitatea copiilor. (ex. Enumerați cât mai multe cuvinte care să înceapă cu silaba *ca* / cu prefixul *îm* / format din 2 silabe etc; exerciții de completare a unor comparații *roșu ca...* / *dulce ca...* / *frumos ca...* *des ca...* etc; enumerarea de obiecte după criteriu dat (formă, culoare ș.a.); enumerare de cel puțin 5 utilizări neobișnuite ale unui obiect banal sau cel puțin 5 analogii posibile între două obiecte, ființe, fenomene; enumerarea a cel puțin 7 povești în care apar personaje-păsări etc.). Prin aceste tipuri de exerciții și jocuri creative, în care se folosesc și metode de stimulare a creativității se dezvoltă pe lângă potențialul creativ al copiilor și procese psihice ca: gândirea laterală, gândirea logică, imaginația, limbajul, atenția.

C. Stimularea creativității muzicale prin intermediul activităților DEC și ALA2

Muzica oferă libertatea deplină, descătușarea spirituală, confort psihic necesar, conexiuni cu diferite aspecte reale și imaginare, toate acestea constituind premise ca imaginația să se descătușeze, să prelucreze informația muzicală într-o formulă personală, originală, specifică

celui care imaginează. Copiii pot fi antrenați în discuții de genul: „*Când spunem muzică la ce ne gândim? (La vuietul mării, la plescăitul ploii, la tunet); Ce culoare ne sugerează marea? (Albastră, roșie ...); Dar ploaia? (Gri, albastru ...); Dar tunetul? (Negru, gri ...)*”. Copiii realizează conotații între sunet și culoare și creează metafore legate de muzică. De exemplu, atunci când ascultă o muzică ritmată ce îi duce cu gândul la ploaie, în mintea lor apar culorile albastru, gri, culori ce le sugerează ideea de cer, nesfârșirea apelor, lacrimi de înger, plutire, zbor, ceață, confuzie etc. Astfel, copiii pot vorbi despre această muzică, la început doar ritmată, ca fiind apoi o muzică a plutirii, muzica lacrimilor de înger, muzica zborului etc.

În cadrul activității DEC - „*Pastișele*”, am creat cu copiii un cântecel nou, pornind de la versurile cunoscute de ei din prima strofă a cântecului „*Copăcelul din grădină*”. Am schimbat pe rând câte un cuvânt din strofă, cântând împreună cu copiii. Am notat pe o hârtiuță cuvintele noi: copăcelul / scăunelul; grădină / căsuță; a-nverzit / s-a stricat; și cu-o rază / cu ciocanul; soare / meșter; alb / nou; a-nflorit / l-am reparat. Noul cântecel suna așa: *Scăunelul din căsuță/ Primăvara s-a stricat./ Cu ciocanul de la meșter/ Nou ca neaua l-am reparat./ Scăunel, scăunel,/ Te iubesc de mititel. bis*

Prin intermediul activităților DEC copiii cu inteligență muzicală și nu numai pot crea diverse cântecele, acompaniindu-se de jucării muzicale și pseudoinstrumente, unele create chiar de ei. Se pot realiza diverse exerciții prin care copiii pot compune propriile cântecele sau ritmuri, pot face zgomote muzicale, folosindu-și propriul corp (să fredoneze, să bată din palme, să pocnească din degete sau să bată din picioare).

D. Stimularea gândirii laterale, a imaginației creatoare și a creativității copiilor prin intermediul activităților specifice DEC, DOS și Artă – ALA1 ;

Conținuturile învățării din cadrul activităților DEC, DOS și Artă- ALA1 sunt centrate pe mai multe secțiuni: desen, pictură, modelaj, textile, hârtie și construcții. Cercetând acest domeniu vast al creativității infantile, s-a ajuns la concluzia că prin intermediul acestor tipuri de activități se pot pune în valoare talentul, sensibilitatea copiilor, ineditul în exteriorizarea trăirilor acestora, precum și originalitatea, îndemnarea și modalitatea prin care copiii investesc gândire, emoție, empatie, afecțiune în actul artistic. Copilul de vârstă preșcolară mică creează pentru bucuria lui și a celor din jur, fără a conștientiza faptul că lucrările lui pot avea valoare artistică. Este recunoscută inventivitatea cu care copilul restructurează percepțiile vizuale, transformându-le în desene sau forme tridimensionale.

Orele de desen și pictură reprezintă o adevărată fascinație pentru copii, iar felul în care ei combină culorile reflectă propria lor personalitate, gusturile lor, lumea pe care vor să și-o

creeze ca apoi să le aparțină. Desenul artistic îi înarmează pe copii cu priceperi și deprinderi utile, cu munca de creație. Activitățile de desen și pictură contribuie la realizarea unei gândiri în imagini vizuale de o mare sinteză, ca rezultat al îmbinării datelor lumii obiective și a personalității creatoare a copilului. Desenul poate deveni un mijloc de exprimare în slujba celorlalte categorii de activități. Desenul, după Piaget, ca limbaj grafic, este un mijloc de luare în stăpânire de către copil a lumii exterioare. Desenul infantil se aseamănă cu jocul simbolic, care apare cam în aceeași perioadă de exprimare grafică. Copiii învață prin joc, de aceea este indicată transpunerea în plan ludic a diverselor forme de creație. Producțiile copiilor cunosc o evoluție de la nonfigurativ la figurativ, observându-se în lucrările lor combinații personale de ritmuri ale unor forme de organizare a spațiului estetic, care reflectă o anumită mobilitatea (fluiditate) a gândirilor în structurarea cunoștințelor legate de expresivitatea ritmului unei compoziții plastice.

Prin activitățile de desen și pictură se dezvoltă spiritul creator al copiilor, imaginația lor creatoare, precum și sensibilitatea cromatică. Lumea culorilor, dragostea și interesul pentru artele plastice îl preocupă pe preșcolar după vârsta de 4 ani. Dacă la 3 ani copilul trasează linii întâmplătoare, folosește o singură culoare, la 4 ani, acesta reușește să dea o valoare deosebită desenului pe care-l face, dându-i organizare liniară, contururi ce redau simboluri și cromatica sa devine originală și generoasă. Acum se pot utiliza testele proiective: casă, familie, arbore, pete de cerneală. Se pot realiza diverse jocuri-exerciții: „Completează ce lipsește”, „Ce a uitat pictorul? ”, „Ce poți desena cu ajutorul cifrelor? ”, „Ce poți desena folosind cercuri / pătrate / dreptunghiuri, triunghiuri?”, exerciții de obținere de noi culori sau de tonuri, precum exerciții de desen a unor elemente pe bază de versuri, care le sunt foarte dragi copiilor.

Ca metode moderne pentru activitățile de desen amintim: *metoda sexualizării, metoda substituției, metoda risipește singurătatea*. Dintre tehnicile tradiționale și moderne de pictură prin care este stimulată imaginația creatoare a copiilor enumerăm: *tehnica ștampilelor din cartofi, tehnica desenului decorativ cu ajutorul pieptenului, tehnica pensulei aplicate, tehnica tamponului din deșeuri textile, tehnica picturii cu pastă de dinți, tehnica picturii cu ața, tehnica fuzionării în masă la margine, tehnica picturii cu palma, tehnica picturii cu pic, tehnica jocului cu puncte de culoare etc.*

Modelajul și construirea de către copil a unor obiecte din diferite materiale reprezintă un mod de a educa dexteritatea, creativitatea și simțul estetic. Activitățile de modelaj din grădiniță dezvoltă imaginația copiilor, dându-le posibilitatea de a-și exterioriza gândurile prin

rezultatele unei activități concrete în care transformă un material brut într-un obiect frumos, util, care atrage după sine satisfacția reușitei și formarea unei atitudini corecte față de muncă.

În activitățile practice, Artă –ALA1 și DOS, se pot crea diverse lucrări folosind tehnici de lucru variate: rupere; tăiere ritmică; decupare cu foarfeca liniar (forme plane), circular (colajul grafic) sau decuparea unui modul (ex. Hora de hârtie), ruperea și montarea pe drept și pe rotund (colajul cu margini tremurate), mototolirea, răsucirea hârtiei; rularea, înșirarea, legarea, nodul; modelarea fibrei vegetale; îndoirea sârmei, colaje, tehnicile origami și tangram etc. Educatorea trebuie să stimuleze potențialul creativ al copiilor, oferind doar informații privind modul tehnic de realizare a lucrărilor, restul fiind rodul imaginației și muncii acestora.

E. Stimularea gândirii laterale și a capacităților creatoare prin jocurile de construcții

Jocurile de construcții se împart în 5 categorii, în funcție de aplicabilitatea lor practică: jocuri de construcții (cu pietre, nisip, cuburi, bare din lemn sau metal etc.), jocuri de construcții, de așezare pe suprafețe plane, de suprapunere și îmbinare (ex. *Casa bunicilor, Castelul, Grădinița noastră* etc.), jocuri de construcții cu materiale din natură și deșeuri industriale (ex. *Mobilierul păpușii, Orașelul copiilor, Covor de toamnă* etc.), jocuri de construcții cu caracter tehnic (ex. *Trenul, Camionul, Parcul de mașini* etc.) și jocuri de construcții în aer liber (ex. *Castel din nisip, Oameni de zăpadă, Să facem prăjituri* etc.);

Pentru tema „Florile din grădină”- DOS, le-am sugerat copiilor să-și imagineze că sunt niște păianjeni care vor să-și țeară pânza pe flori. Pe mese au primit flori perforate din carton colorat și fire textile, iar tehnica de lucru a fost șnuruirea. Copiii au creat adevărate pânze de păianjen. Am folosit sugestia și în activitatea „Farfuriile pofticioase”, unde copiii și-au imaginat că sunt niște farfurii pofticioase și că-și doresc să mănânce ceva dulce. Majoritatea copiilor și-au imaginat că și-ar dori fructe, așa că au construit din năsturei colorați tot felul de fructe pe farfurioare.

Prin intermediul jocurilor de construcții este stimulată independența, gândirea laterală, inițiativa și atitudinea creativă a copiilor. Tematicile trebuie astfel formulate încât să provoace imaginația copiilor, modelul creat de copii urmând doar într-o oarecare măsură modelul inițial. Creativitatea copiilor este stimulată prin realizarea unor lucrări de către copii în funcție de cerințele formulate de educatoare. (ex. *Construiește cât mai multe obiecte folosind doar aceste piese!* – număr constant de piese sau: *Gândește-te cum ai putea construi și altfel acest obiect!*).

În cazul jocurilor de creație colective, educatoare trebuie să repartizeze în mod echitabil sarcinile, materialele didactice, prevenind tendința unor copii de a monopoliza acțiunea și iscarea unor blocaje în actul creației cum ar fi: egoismul, stare agitată între copii, lipsa

inițiativei și fanteziei, complexe de inferioritate, lipsa de curaj etc. Indiferent de natura jocului de construcții ales, educatoarea va sugera moduri de ridicare a calității activității individuale a copiilor și va pune în valoare disponibilitățile creative ale acestora.

F. *Stimularea gândirii laterale prin jocurile logice*

Jocurile logice acoperă o arie foarte variată de activități, de la cele de intuire a noțiunii de mulțime la cele de rezolvare de probleme cu sau fără date numerice. Eșalonarea acestor tipuri de jocuri este indicată și se referă la faptul că prin diversele variante ale aceleiași categorii de jocuri se stimulează capacitățile gândirii, jocurile devenind mai interesante, mai atractive pentru copii. Sunt jocuri libere (pregătitoare), jocuri pentru construirea mulțimilor, jocuri de aranjare a pieselor în tablou, jocuri de diferențe, jocuri de cercuri, jocuri de formare a perechilor, jocuri de transformări, jocuri cu mulțimi echivalente (echipotente).

Prin intermediul jocurilor logice copiii își formează noțiuni, învață să opereze cu concepte noi, să compare piese, să le clasifice, să le integreze într-un tablou pe baza unor cerințe date, să formeze mulțimi cu ele, ceea ce în plan mental conduce la formarea unor reprezentări clare, care le vor dezvolta copiii, în timp, imaginația reproductivă și creatoare. Prin astfel de jocuri se pun bazele operațiilor gândirii, care sunt imperios necesare și în actul creației.

G. *Stimularea creativității prin intermediul activităților extracurriculare*

Dezvoltarea creativității se poate realiza atât individual, cât și în grup. Cadrul didactic poate organiza diverse activități școlare, dar și extrașcolare, prin care le dezvoltă elevilor atât imaginația, cât și creativitatea. Imaginația reprezintă procesul psihic al cărui rezultat îl constituie obținerea fenomenelor psihice noi pe plan cognitiv, afectiv sau motor, obținerea unor reacții. Educatoarea poate realiza diverse scenete, programe artistice, lecții-vizită, concursuri cu tematică variată, excursii, expoziții.

Expozițiile reprezintă oglindirea a tot ceea ce este nevăzut și neștiut, dar care totuși există în sufletul și modul de a gândi al copilului. Expozițiile sunt o materializare a potențialului creativ și artistic al copiilor, care indică munca meticuloasă, strădania lor, imaginația și originalitatea de care dau dovadă.

Bibliografie:

Breben,S. (coord), 2002, *Metode interactive de grup, ghid metodic*, Editura Arves, 2002;

Gheorghiu,V.A., Ciofu, I., 1982, *Sugestii și sugestibilitate. Aspecte fiziologice și psihofiziologice*, Editura Academiei Române, București;

Iftime, Gh., 1979, *Jocuri logice pentru preșcolari și școlari mici*, E.D.P.București;

Lazăr, V., Cărășel, A., 2007, *Psihopedagogia activităților extracurriculare*, Editura Arves;

Roco, M., 1979, *Creativitatea individuală și de grup, Studii experimentale*, București,

Stoica, A., 1983, *Creativitatea elevilor. Posibilități de cunoaștere și educare*, E.D.P.București;